

VIERAISSA SAAPPAISSA VIERAALLA MAALLA

Kokemuksia työharjoittelusta ghanalaisessa kuurojen päiväkotinä House of Gracessa

7.7.–7.9.2009

Anna Lemmetyinen

STOS 143

Kesä/syyskuu 2009

Sisällysluettelo

1. Lähtökohtia	3
2. Lyhyesti Ghanasta ja ghanalaisista	4
2.1. Kosteaa, iloinen kaaos!	4
2.2. Afrikka on suuri.....	7
3. House of Grace.....	8
3.1. Kuurojen koulutuksesta Ghanassa.....	8
3.2. House of Grace käytännön toimintana	9
3.3. House of Gracen merkitys.....	11
3.4. Armon Päiväkodin Ystävät Ry.....	12
4. Ei kuulu työnkuvaan?!	13
5. Hapuilevaa johtajuutta	15
5.1. Kyttääjä ja moraalinvartija	15
5.2. Nuori ja valkoinen kuuleva nainen.....	17
5.3. Tukea keltanokalle	19
6. Eettisiä haasteita.....	19
6.1 Maassa maan tavallako?.....	20
6.1.1. Länsimaat moraalin mittarina.....	20
6.2. Kehitystä ja apua vai kulttuuri-imperialismia?	22
7. Mitä jäi käteen?.....	23
7.1. Uusia ammatillisia näköaloja	24
7.1.1. Sosiaalisen työn monet ulottuvuudet.....	25
8. Kuvat kertovat.....	26
Lähteitä.....	34

1. Lähtökohtia

Suoritin kesällä 2009 sosiaalityön pääaineopintoihin kuuluvan vapaaehtoisen harjoittelun Ghanan pääkaupungissa Accrassa, kuurojen päiväkotia House of Gracessa (suomeksi Armon päiväkotia). Päiväkodin on perustanut serkkuni Hanna Boateng yhdessä ghanalaisen aviomiehensä Jonas Boatengin kanssa.

Olen vierailut HOG:lla, tai oikeastaan sen rakennustyömaalla ensimmäisen kerran vuonna 2007, ja sitäkin aikaisemmin toki seurannut ensin koulun suunnittelemista, ja myöhemmin unelman hidasta toteutumista. Hyvät välit Hannaan, kiinnostus kuuroihin ja kohtuullinen viittomakielen taito, jollain tapaa romantisoitunut Afrikka-kuva (muutamasta aiemmastakin Afrikan-matkasta huolimatta) sekä mahdollisuus päästä osallistumaan päiväkodin tärkeänä pitämäni työhön tekivät päätöksen lähteä hyvin helpoksi. Toki sitä entisestään helpotti mahdollisuus liittää työskentely osaksi sosiaalityön opintoja.

Ensimmäinen matkani Ghanaan oli pääasiassa lomamatka. Valmistauduinkin nyt aivan erilaiseen kesään, ja olin jännittynyt erilaisista syistä. Ylipäätään uuteen työpaikkaan meneminen jännittää, ja työpaikan vieras kulttuuri ja kieliympäristö lisäsivät perhosia vatsassa. Maa sinänsä oli jo tuttu, eikä ensimmäisellä kerralla totuttelua vaatineet asiat, kuten Suomea heikompi hygieniataso, liikkumisen vaikeus tai yksityisyyden puute enää tuntuneet niin kummallisilta. Tällä kertaa minua kohtasivat uudet haasteet ja totuttelua vaativat asiat, jotka liittyivät työn tekemiseen.

Tärkein tavoite, jonka olin harjoitteluun liittyen itselleni asettanut, oli itsevarmuuden kasvattaminen ja tiettyjen pelkojen selättäminen. Osaan toki englantia, mutta en ole ikinä työskennellyt vieraalla kielellä. Ghanalaista viittomakieltä on osannut etukäteen sanaakaan. Halusin haastaa itseni, ja tehdä juuri sen mikä tuntuu vaikealta. Ehkä konkreettisin tavoitteeni oli oppia ghanalaista viittomakieltä, ja sitä kautta kehittää itseäni viittojana ylipäätään. Oli minulla myös laajempia ”maailmoja syleileviä” tavoitteita, esimerkiksi kasvattaa ymmärrystäni kehitysmaiden tilanteesta ja ongelmista, ja oppia näkemään asioita eri näkökulmista. Sosiaalityön opiskelijana olin motivoitunut tarkastelemaan House of Gracen työtä nimenomaan sosiaalisena työnä, eikä niinkään pelkästään kouluna tai päiväkotina. Halusin ylipäätään oppia lisää ghanalaisesta sosiaalisesta työstä. Kaikkea, mitä lopulta opin, en kuitenkaan osannut etukäteen edes kuvitella.

2. Lyhyesti Ghanasta ja ghanalaisista

Minun kokemukseni mukaan Ghana on melko helposti lähestyttävä Afrikan valtio, vaikka onkin kehitysmaa ja hyvin erilainen kulttuuriltaan kuin Suomi tai länsimaat ylipäätään. Virallinen kieli on englanti, jolla pärjää melkein aina, tosin vieraaseen aksenttiin tottuminen kesti hiukan. Ghana on poliittisesti rauhallinen valtio, eikä sotia tai aseellisia konflikteja ole viime vuosikymmeninä koettu. Ghanalaiset eivät ole lähihistoriassa kärsineet nälänhätää, eivätkä HIV-tilastotkaan ole kovin synkkiä. Monessa mielessä Ghana on siis tasapainoinen ja rauhallinen maa.

Pääkaupunki Accra on jatkuvasti kasvava miljoonakaupunki. Köyhät ihmiset maaseudulta muuttavat pääkaupunkiin paremman elämän toivossa, ja kaupunki on kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana hallitsemattomasti. Slummialueet ovat laajentuneet ja liikenne on melko kaoottista. Virallista väestölaskua ei ole tehty pitkään aikaan. Kaupunki on jakautunut selvästi kahteen osaan: Itä-Accrassa asuu ulkomaalaisia ja rikkaita ghanalaisia, ja Länsi-Accrassa ns. tavalliset ghanalaiset. Me asuimme Jonaksen äidin talossa Länsi-Accrassa, tavallisessa ghanalaisessa suurperheessä, ja varmasti näin ja koin paljon ”aidompaa Afrikkaa” kuin jos olisin asunut muiden ulkomaalaisten tavoin Itä-Accran hienostoalueella. Länsi-Accra on mielenkiintoinen sekoitus kehitysmaata ja modernia maailmaa. Kotikadullemme kaivettiin heinäkuussa esimerkiksi nettikaapelia, ja samalla kadulla tepasteli autojen seassa kanoja, vuohia ja lampaista. Tuskin koko Ghanassa on myöskään sellaista savimajakylää, josta ei voisi ostaa kännykkään lisää pre paid -puheaikaa.

Kun kerroin lähteväni Ghanaan harjoitteluun, monet taivastelivat sitä kuinka minä niin vaaralliseen paikkaan lähden. Sain kuulla monia kauhutarinoita siitä kuinka ”joku tutun tutun tuttu” oli ollut ”Afrikassa”, ja ryöstetty ja pahoinpidelty ja vaikka mitä. On totta, että Accrassakin on viime vuosina tehty entistä enemmän aseellisia ryöstöjä, ja rikollisuutta on jonkun verran. Valkoiset (jopa köyhät opiskelijatkin) ovat tietysti ghanalaisittain rikkaita, ja siten otollisia ryöstöjen kohteita. Itse en kuitenkaan törmännyt uhkaaviin tilanteisiin, eikä minua pelottanut kulkea yksin. Tietysti omalla harkinnalla on turvallisuuden suuri vaikutus, pimeään aikaan en ikinä kulkenut yksin ainakaan pitkää matkaa, enkä julkisesti ”esitellyt” omaisuuttani.

2.1. Kosteaa, iloinen kaaos!

Ensimmäinen asia, mitä Accrasta sadekautena täytyy sanoa, on kosteus. Astuessani lentokoneesta ulos, tuntui ilma niin paksulta ja kostealta, että oli melkein vaikea hengittää. Siitä se alkoi: kahteen kuukauteen eivät hiukset eikä vaatteet ikinä kokonaan kuivuneet. Matkapäiväkirjani sivutkin olivat kosteudesta lötköt. Toinen tällainen aistimuisto on Accran ”perushaju”. En oikein tiedä mistä se

syntyy, luultavasti kosteudesta, ilmansaasteista ja avoviemäreistä. Sama hiukan tunkkainen tuoksu on seteleissä, jotka ovat kokoajan hiukan kosteita. Jos vaatteet olivat pitkään pesemättä, nekin alkoivat tuoksua samalle. Markkina-alueella oli tietysti omat salaperäiset hajunsa, erilaiset mausteet ja hedelmät, liha ja kala. Suomalainen hajumaailma on melko köyhä siihen verrattuna!

Accrassa on jatkuva meteli. Asun Jyväskylässä kivenheiton päässä kävelykadusta, mutta kun täällä katselen omasta olohuoneen ikkunasta ulos, en kuule oikeastaan mitään enkä näe ketään. Accrassa ihmisiä, autoja, kanoja, lampaita ja vuohia oli jokapuolella, ja ne kaikki pitivät kovaa ääntä. Monet kaupat ja baarit soittivat päivät halki ghanalaista musiikkia, joka tuo oman mukavan lisänsä äänten sekamelskaan. Yöllinen äänimaailma oli tietysti omanlaisensa. Olen kuvaillut matkapäiväkirjaani, kuinka ikkunasta kantautuvista äänistä voi päätellä kellonajan, jos sattuu yöllä heräämään.

22-24: ihmisten ja liikenteen ääniä

00-03: hiljaista, kaskaat sirittää ja sammakot kurnuttaa

paitsi klo 02: vettä kannetaan (jostain syystä taloon, jossa asuimme, tuli juoksevaa vettä ainoastaan öisin, ja se kannettiin pihassa olevasta hanasta sisään).

n. 04: moskeijasta aamun rukoushuudot

n. 05: kukot aloittelevat kiekumaan, ihmisäänet alkavat

Sunnuntaisin kello kuusi aamulla kuului kadulta järkyttävä melu, laulu, rummutus ja torven soitto, kun paikallinen kuntoklubi oli aamulenkillä. Joka sunnuntai heräsimme siihen opiskelijakaverini Marin kanssa, eikä sille voinut kun nauraa. Sellaista iloa tarvittaisiin Painonvartijoihinkin!

Oma mielenkiintoinen lukunsa on liikkuminen Accrassa. Se on välillä hauskaa ja välillä raivostuttavaa. Kaupungissa liikennöi valtava määrä julkisia pikkubusseja, trottrtoja, jotka kulkevat tiettyjä reittejä suomalaisen paikallisliikenteen tapaan. Trotrot ovat useimmiten Euroopasta poistettuja pakettiautoja, joihin on rakennettu penkit ja sahattu ikkunat. Monissa niissä on vielä Eurooppalaiset yrityslogot jäljellä, me törmäsimme mm. suomalaisiin Honka-rakenne- ja Vanhat Mööpelit -trottrtoihin! Varsinaisia trotropysäkkejä ei ole, vaan trottron voi pysäyttää mistä vaan. Samoin trottrasta voi jäädä pois missä vaan, kunhan ilmoittaa kuljettajalle. Suomalaiseen minuuttiaikatauluun tottuneelle kesti hetken aikaa hyväksyä afrikkalainen aikatauluttomuus. Trotroillakaan ei ole mitään aikataulua, vaan se lähtee päätepysäkiltä sitten kun ihmisiä on tarpeeksi kyydissä. Kaikesta tästä huolimatta trottrtot ovat helppo ja näppärä, ja ennen kaikkea edullinen tapa liikkua Accrassa. Koskaan en joutunut odottamaan trottrtoa muutamaa minuuttia kauempaa, ja usein trottrtossa oli aika mukava tunnelma. Ihmiset ovat ystävällisiä ja leppoinen ghanalainen musiikki soi. Raivostuttavaksi liikenteen tekevät jokapäiväiset ruuhkat. Pahimmillaan pakokaasupilvessä saattaa joutua seisomaan tuntikausia lyhyelläkin matkalla.

Merkittävä ero ghanalaisessa elämäntavassa suomalaisen verrattuna on aikakäsitys. Suomalainen kulttuuri kuuluu monokronisiin (yksiaikaisiin) kulttuureihin, Afrikan kulttuurit puolestaan polykronisiin (moniaikaisiin). Monokronisissa kulttuureissa eletään suunnitelmien ja aikataulujen mukaan, ja pyritään suorittamaan asioita yksi kerrallaan järjestyksessä. Polykronisissa kulttuureissa eletään enemmän tilanteiden mukaan, ja monia asioita hoidetaan samanaikaisesti. (Salo-Lee ym. 61)

Välillä tämä ”african time” tuntui minusta sietämättömältä. Olen suomalaisena tottunut elämään niin kellon orjana, että pienetkin myöhästymiset suuttavat ja tuntuvat hankaloittavan elämää kohtuuttomasti. Suomessa junat ja bussit kulkevat minuuttiaikataulun mukaan, Ghanassa bussi lähtee kun se on täynnä. Koulun päätösjuhlan piti alkaa klo 10 aamulla, mutta ensimmäiset vanhemmat saapuivat paikalle yhdentoista jälkeen, osa vasta ohjelman loputtua. Odotin kerran Hannan tyttäätä Johannaa koulun retkeltä, ja istuin koulun pihassa lähes kolme tuntia ennen kuin bussi saapui pihaan. Olin ihan hiilenä, mutta muut vanhemmat rupattelivat rauhassa kuulumisia koulun pihassa, eivätkä tuntuneet olevan moksiskaan. Suomessa tuolloisesta olisi vähintään jo soitettu poliisille, että onko joku onnettomuus sattunut vai mistä on kyse. Näitä esimerkkejä olisi loputtomasti, ja jouduinkin Ghanassa pohtimaan paljon aikakäsitykseen liittyviä asioita. Länsimainen valtio tarvitsee aikatauluja toimiakseen, mutta kehitysmaa Ghana, jossa monet asuvat vielä kaupunkien ja ns. sivistyksen ulkopuolella, tuntuu rullaavan omalla painollaan. Suurimalla osalla ihmisistä tuskin edes on kelloa, eivätkä kaikki sitä osaisi myöskään lukea. Sanotaan, että junien tulo yleisti kellot Suomessa, piti olla aikataulu jonka mukaan juna kulki. Ehkä kehitys muuttaa myös ghanalaista aikakäsitystä kello-orjalliseen suuntaan.

Aikataulujen puute on yksi syy sille, että minä koin monta kertaa kaiken olevan ihan kamalan vaikeaa ja hidasta Ghanassa. Kaikki pienetkin ongelmat kasvavat, kun niiden ratkaiseminen kestää ja kestää. Esimerkiksi House of Gracen ja sen yläkertaan valmistuvan Hannan perheen asunnon rakentaminen on ollut suomalaisittain hyvin pitkä prosessi. Sähköjä ei ole vielä saatu, vaikka sähkötolppa periaatteessa olisi tien toisella puolella. Kukaan ei vaan ole tullut vetämään johtoa taloon, vaikka asiasta on kyllä sovittu rakennusmiesten kanssa. Hanna ja Jonas ovat tietenkin hyvin turhautuneita tilanteeseen.

Jouduin käymään muutamia kertoja lääkärissä, ja sekin oli aina jotenkin suuren työn takana. Vaikka me ulkomaalaisina pääsimme jostain syystä aina jonojen ohi, jouduimme mekin odottelemaan pitkiä aikoja että pääsimme tapaamaan itse lääkäriä. (Sitten hän kyllä ottikin meidän aina vastaan omassa asunnossaan, joka oli aivan sairaalan vieressä. Kerran pääsimme jopa hänen makuuhuoneeseen, jossa hän oli päivälevolla, ja sieltä sängyltä hän kirjoitti meille reseptit!) Suomessa jo kymmenen

minuutin odottamisesta tehdään joskus valituksia lääkäreille, se tuntuu uskomattomalta tässä mittakaavassa.

Hankaluutta aiheuttavat myös muut asiat, esimerkiksi sää. Ensimmäisinä päivinämme Ghanassa satoi niin rajusti, että asfalttiet tulvivat ja hiekkatiet olivat aivan velliä. Lisäksi valtion korruptioon liittyvän sotkun takia bensaa ei ollut saatavilla. Emme päässeet liikkumaan siis mihinkään. Myös infrastruktuurin heikko laatu aiheuttaa ongelmia. Sähkökatkoja on usein, ja vaikka vesijohto periaatteessa olisikin, ei vettäkään tule tasaisesti. Monet ovatkin hankkineet pihoilleen omia yksityisiä vesisäiliöitä, jotka vesiauto käy täyttämässä säännöllisesti.

Kaiken epävarmuus johtaa siihen, että kaikkea suunniteltua ei saa tehtyä silloin kun on tarkoitus, ja ylipäättään suunnitelmat muuttuvat nopeasti. Aina ei oikeastikaan pystynyt tekemään mitään ”järkevää” tai ”hyödyllistä”. Minun oli opeteltava ajattelemaan, että aika ei ”mene hukkaan”, jos ei jatkuvasti suorita jotain. Siitä ajatuksesta olisi stressaantuneelle opiskelijallekin joskus hyötyä, mutta Suomessa sitä oppia tuntuu olevan vaikea toteuttaa.

Kaikesta vaikeudesta huolimatta minulle jäi Ghanasta ja ghanalaisista monella tavalla positiivinen olo. Ihmiset ovat ylpeitä maastaan ja hyvällä tavalla isänmaallisia. Tapasin erään ikivanhan mummun, joka ei osannut sanaakaan englantia. Ainoa yhteinen kieli meillä oli Ghanan kansallishymni, jota sitten lauloimme yhdessä. Ghanan lippua ja sen värejä käytetään myös värityksenä monissa rakennuksissa, ja lippuun voi vaikkapa pukeutua. Lippu ei ole samalla tavalla pyhä kuin Suomessa, vaan se on ihmisiä varten. Ihmiset ovat myös hyvin vieraanvaraisia, ja suhtautuivat meihin valkonaamoihin aidon kiinnostuneesti. Hävetti joskus kertoa siitä, kuinka meillä Suomessa usein ulkomaalaisia kohdellaan. Ghanalaisilta naisilta haluaisin oppia ylpeyttä omasta naiseudesta ja vartalosta, ilman että täytyy keskittyä jokaiseen muhkuriaan ja möykkyyn. Pää pystyyn ja peppu heilumaan! Nautin Ghanassa myös elämän rentoudesta sellaisesta yleisestä iloisuudesta, joka näin kaamos-Suomessa tuntuu aika kaukaiselta.

2.2. Afrikka on suuri

Afrikasta annetaan minusta suomalaisessa mediassa hyvin yksipuolinen kuva. Afrikka on hyväntekeväisyyden ja lähetystyön kohde tai verinen sotatanner, jonka pakolaisleireillä pallomahalapset karpäset silmissään itkevät nälkäänsä. Nämä ovat toki osa totuudesta, mutta olisi muistettava, että Afrikka on moninkertaisesti Euroopan kokoinen manner, jonka sisään mahtuu hyvin monenlaisia valtioita. Minua ärsyttää, kun ihmiset sanovat haluavansa matkustaa ”Afrikkaan”, tai kysyvät, että eikö siellä ”Afrikassa” ollut vaarallista. Ghana on tasapainoinen maa ja esimerkiksi Accra edustaa monella tapaa modernia sivistynyttä maailmaa nettikahviloineen ja

hienoine kansallisteattereineen ja –museoineen. Tällaista on monen vaikea kuvitella, ja se on minusta median syytä. Afrikka ehkä halutaankin esittää mahdollisimman ”eksoottisena” ja alkukantaisena, joitenkin ”aitona”. Minun ajatteluani ja Afrikka-kuvaani matkat Afrikkaan ovat muuttaneet paljon, mutta silti tiedän että ne ovat vajavaiset.

Netissä surfatessani törmäsin matkailijoille tarkoitettuun sivuun, joka esitteli erilaisia tapakulttuureita maailmalta. Minusta on uskomatonta, että vielä nykyään voidaan tehdä tällaista yleistystä:

” Kun afrikkalaiset hymyilevät, se merkitsee, että he pitävät toisesta. Afrikkalaiset nauravat, kun ovat hämmentyneitä tai yllättyneitä. Tuskin koskaan Afrikassa nauretaan jollekin ilkkuen, vaan naurusuin.” (<http://www.terve.com/hyvinvointi/matkalle/afrikka>)

Eipä paljoa eroa isoäitini vanhasta Aapisesta, jossa opetettiin, että ”Australian neekerit ovat rumia ja tylsämielisiä, mutta Afrikan neekerit ovat iloisia ja leikkimielisiä.”

3. House of Grace

3.1. Kuurojen koulutuksesta Ghanassa

Puhun tässä raportissani *kuuroista*. Suomessa kuulevat saattavat kokea termin epäkorrektina ja loukkaavanakin, ja puhuvat pehmeämmin *kuulovammaisista*. Kuurojen keskuudessa ei käytetä termiä kuulovammainen, sillä he eivät koe olevansa millään tavalla vammaisia. Kuuro-sanalla on kuurojen keskuudessa positiivinen lataus, ja se koetaan samanlaisena ominaisuutena kuin esimerkiksi ruskeatukkaisuus. Kuurous myös määrittää identiteettiä vahvasti, ja viittomakieli liittyy kuuron osaksi kuurojen yhteisöä, jolla on oma historiansa, kulttuurinsa ja kielensä. Suomessa ollaan siirtymässä käyttämään viittomakieltä käyttävistä kuuroista nimitystä *viittomakielinen*, joka korostaa nimenomaan kieli- ja kulttuurivähemmistöä, ei kuulon puutetta. Ghanassa puhutaan yksiselitteisesti kuuroista, ja termiä käyttävät niin kuulevat kuin kuurotkin. Tästä, sekä siitä syystä, ettei kaikilla ghanalaisilla kuuroilla ole mahdollisuutta viittomakieleen ja näin viittomakielisyyteen, käytän tekstissäni termiä kuuro.

Alun perin tarkoitukseni oli harjoittelun yhteydessä tehdä pieni kartoitus ghanalaisten kuurojen koulutusmahdollisuuksista, ja pohtia HOG:n merkitystä siinä systeemissä. Käytännössä se kävi kuitenkin mahdottomaksi. Päivät koululla olivat työntäyteisiä ja pitkiä, eikä minulla yksinkertaisesti ollut voimia iltaisin perehtyä aiheeseen. Toisaalta lähteiden vähyyden vuoksi minun olisi

todennäköisesti pitänyt haastatella kuurojen koulutuksesta vastaavia henkilöitä ja myös kuuroja opiskelijoita, ja se olisi vaatinut paljon aikaa ja resursseja myös mm. serkkuni mieheltä Jonakselta, joka todennäköisesti olisi toiminut minun yhteyshenkilönäni näihin tahoihin. Toisekseen, kuurojen koulutusta on kartoitettu jo. Viittomakielentulkkiopiskelijat Saija Ruuskanen ja Anni Säily ovat tehneet opinnäytetyönsä ghanalaisesta Mampongin kuurojen lukioista, ja sen yhteydessä selvittäneet koulutusmahdollisuuksia laajemminkin.

(http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Turku2008/Turku_Ruuskanen_Saily_2008.pdf)

Ghanassa on 12 kuuroille tarkoitettua julkista peruskoulua sekä yksi lukio. Peruskoulut sijoittuvat ympäri maata ja lukio pääkaupunki Accran lähelle. Koulut ovat sisäoppilaitoksia, ja niissä opiskelee yhteensä noin. 4000 kuuroa ja huonokuuloista. Koulunkäynti on ilmaista, mutta kustannuksia perheille aiheutuu mm. kuljetuksista ja oppikirjojen sekä koulupuvun hankkimisesta. Monesti nämäkin kustannukset voivat evätä lapselta mahdollisuuden koulunkäyntiin. Kouluunpääsyyn vaikuttaa myös kuurouteen liitetyt negatiiviset asenteet, joista kappaleessa 2.3. lisää. Yhtäkään julkista, eikä tiettävästi yksityistäkään kuurojen päiväkotia ei Ghanassa ole ennen House of Gracea ollut. (www.hofgrace.com)

3.2. House of Grace käytännön toimintana

Päiväkoti on elänyt Hannan ja Jonaksen unelmissa jo vuosia, mutta varsinaisesti koulu avasi ovensa vuonna 2008. Päiväkoti on siis melko nuori, ja toiminta osittain vielä hakee muotoaan. Tällä hetkellä päiväkotia käy 6 kuuroa 2-12 -vuotiasta lasta ja opettajia on 3. Tulevaisuudessa päiväkotipaikkoja on mahdollisuus lisätä 30 asti, ja vielä ideatasolla on ajatus myös ala-asteen perustamisesta.

Päiväkodit ovat Ghanassa koulumaisia, ja myös House of Gracessa päivät ovat rakentuneet hyvin koulumaisten oppituntien ympärille. (Käytän tässä raportissani rinnakkain termejä päiväkotia ja koulu, kuten House of Gracesta tunnuttiin myös Ghanassa puhuttavan.) Lapset on jaettu kolmeen eri ryhmään, kahteen ”koululuokkaan”, sekä aivan pienimpiin. Jokaisessa ryhmässä on siis kaksi oppilasta ja yksi opettaja. Suomalaisittain näin pieni luokka tuntuu erikoiselta, mutta HOG:ssa se on perusteltua, nähdäkseni jopa välttämätöntä. Lapset ovat tulleet kouluun osaamatta mitään kieltä, ja monesti he ovat kasvaneet ilman juuri minkäänlaisia rajoja tai sääntöjä. Strukturoitu päiväjärjestys on heille uutta. He tarvitsevat siis hyvin intensiivistä ja henkilökohtaista ohjausta ja opetusta. Itse en varsinaisesti toiminut koulussa opettajana, mutta kun muutaman kerran sijaistin sairaana olevaa opettajaa, totesin pienen ryhmän välttämättömyyden. Kun keskityin opettamaan toiselle miinuslaskua pullonkorkeilla, toinen oli ehtinyt jo juosta ulos.

Koulun tärkein oppiaine on viittomakieli, jota opetetaan erilaisin saduin, lauluin ja loruin, ja muutenkin se on läsnä kaikessa opetuksessa. On tärkeää ottaa lasten iät huomioon viittomakieltä opettaessa, samanlaista materiaalia ei voida käyttää 2- ja 12-vuotiaille, vaikka molemmat olisivat kielen oppimisessa ns. samassa vaiheessa. Erikseen lapsille opetetaan myös englantia, joka on Ghanan virallinen kieli. Englannin lisäksi muita opetettavia aineita ovat matematiikka, ympäristöoppi sekä uskonto ja moraalikasvatus. Hanna on halunnut koulun lukujärjestykseen myös Ghanassa oudompia aineita, kuten kuvaamataitoa, draamaa, tanssia, lauluja, pelejä ja leikkejä.

House of Grace, Armon päiväkotitoimii kristillisten arvojen mukaisesti. Ghana on ylipäätään hyvin uskonnollinen maa, ja kristittyjä on noin 70 %. Uskonnollisuus on kuitenkin hyvin erilaista kuin Suomessa, paljon näkyvämpää. Se ei myöskään ole samalla tavalla henkilökohtainen kysymys kuin meillä. Monet kaupat, parturit ja muut liikkeet on nimetty Raamatun mukaan, löytyy mm. ”Pyhän veren puhelinkioski”, ”Jeesus on herra” –pakasteruokamyymälä ja ”Jumalan armo” –kauneussalonki. Näin myös muslimien pitämän ”Allah on suuri” –pikaruokalan. Tämä nimeämistapa selittää myös Armon päiväkodin nimeä, joka on ghanalaisittain kuitenkin melko maltillinen hengellisyydessään.

Koulussa työskentelee 2 kuuroa ja 1 kuuleva opettaja. Lisäksi on erikseen keittäjä sekä rehtori. Koulu on melkoinen kielten sekamelska, sillä henkilökunta puhuu äidinkielenään neljää eri kieltä. Työkielinä käytetään ghanalaista viittomakieltä ja englantia, joka ei ole kenenkään äidinkieli. Hauska esimerkki tästä kielisolmusta oli vanhempainilta koululla, johon osallistuivat opettajien lisäksi vanhemmat, sekä Hannan äiti, joka oli käymässä Suomesta, ja Hannan anoppi Salome Anson, joiden molempien panos päiväkodin hyväksi on ollut äärimmäisen merkittävä. Keskustelua johti kuuleva opettaja, joka puhui englantia, ja viittoi puhuessaan kuuroille opettajille. Hanna käänsi englannista suomeksi, niin että hänen äitinsä ymmärsi, ja tulkkasi myös suomesta englanniksi. Salome käänsi englannista paikalliselle kielelle twille, niin että vanhemmat ymmärtävät paremmin, ja myös vanhempien puheenvuorot twistä englanniksi, jotka kuuleva opettaja sitten viittoi kuuroille opettajille ja Hanna käänsi suomeksi.

Koulu on myös monien kulttuurien kohtauspaikka. Koulun johtaja on suomalainen, ja edustaa suomalaisia ja laajemmin länsimaisia arvoja ja elämäntapaa. Kuuleva opettaja on kotoisin Liberiasta, ja keittäjä on ghanalainen. Kuurot opettajat ovat paitsi ghanalaisia, mutta he edustavat myös kuurojen kulttuuria.

3.3. House of Gracen merkitys

House of Gracen tärkein tavoite on tarjota kuuroille lapsille kieli. Kielen merkitystä on hyvin vaikea edes kuvata, niin keskeinen se on meille ”kielille”. Kaikki House of Gracen tulevat lapset ovat kuitenkin eläneet täysin kielettöminä, jotkut jopa 12-vuotiaiksi saakka. Perheissä on saatettu käyttää jonkunlaisia kotiviittomia ja elekieltä, mutta on ymmärrettävää, ettei niillä voida kommunikoida kovin monimutkaisia tai syvällisiä asioita. Harjoitteluni loppupuolella tapasin pienessä vuoristokaupungissa elävän 4-vuotiaan kuuron tytön, jota ei ollut lähetetty kouluun, eikä hän siten ollut oppinut viittomakieltä. Viimeistään hänet tavatessani ymmärsin Hannan loputtomalta tuntuvan kärsivällisyyden koulun toiminnan alkuun saamisessa. Kieli on lapselle niin tärkeä asia, että sen mahdollistaminen ja tulosten huomaaminen antavat työhön äärettömästi pontta. Kieli on avain lähes kaikkeen inhimilliseen toimintaan: käsitteelliseen ajatteluun, keskusteluun muiden kanssa, opiskelemiseen, työn tekemiseen... Filosofi Wittgensteiniä siteeraten: ”Kieleni rajat ovat maailmani rajat.” Oli hämmästyttävää, miten nopeasti lapset päiväkotiin tultuaan kuitenkin oppivat viittomakieltä, vaikka ns. herkkä kausi on jo ohitettu.

Viittomakielen opettaminen kuuroille lapsille liittyy läheisesti HOG:n toiseen tärkeään visioon, kuurojen aseman parantamiseen Ghanassa. Koulutusmahdollisuuksien kehittäminen on tärkeä osa tätä työtä, mutta uusien koulujen perustaminen ei yksin riitä. On vaikutettava syvälle juurtuneisiin asenteisiin ja vääriin käsityksiin, jotta saadaan vanhemmat vakuuttuneiksi kuuron lapsen koulunkäynnin tärkeydestä. Kuurouteen liittyy yhä monenlaisia myyttejä ja uskomuksia, esimerkiksi että se on jonkinlainen kirous. Kuuroutta myös hävetään, ehkä juuri em. syystä, ja viittomakieltä, joka tekee kuurouden tavallaan näkyväksi, saatetaan karsastaa. Kuuron lapsen koulutus nähdään usein hyödyttömänä, ja köyhän perheen rajalliset resurssit käytetään mieluummin kuulevien lasten kouluttamiseen. Yllättävän yleistä tuntui olevan myös sellainen ajattelu, että kuurous on tavallaan vain väliaikaista, ja että myöhemmin lapsi alkaa kyllä puhua. Senkin tapaamani pienen kuuron tytön isoäiti oli vakuuttunut siitä, että tyttö alkaisi vielä puhua, eikä siksi halunnut häntä kuurojen kouluun. Jotkut kuurot saattavat osata puhua muutaman sanan, ja vanhemmat pelkäävät viittomakielen oppimisen vievän nämä vähäisetkin puhetaidot. (www.hofgrace.com)

House of Gracen opettajat tekevät sinnikkäästi työtä vanhempien vakuuttamiseksi kuuron lapsen kyvykkyyydestä oppia ja opiskella, ja rohkaistakseen vanhempiakin opettelemaan viittomakieltä. Minun harjoitteluni aikana koulussa järjestettiin ns. teacher-parent-meeting, jossa pääasiassa keskusteltiin tästä. Kuurot opettajat kertoivat omista elämästään ja viittomakielen merkityksestä, ja hyvin koulutettu kuuleva opettaja puhui kuurojen lasten oppimisesta ja opettamisesta ammatillisesta

näkökulmasta. Myös koulun päätösjuhlan ohjelma oli hyvin vanhempia valistavaa, kaikki ohjelmanumerot päättyivät opettajien puheeseen ”katsokaa nyt mitä nämä lapset osaavat, ilman kieltä ja koulua he eivät pystyisi tähän”. Opettajat tekevät arvokasta työtä, mutta urakka on valtava. Eräs äiti sanoi pt-meetingissä, että ei hän voi opetella viittomakieltä, koska naapurit pitäisivät laiskana jos sellaiseen höpöhöpöön olisi aikaa. Päätösjuhlissa saatiin sovittua vanhempien kanssa ilmaisen viittomakielen kurssin järjestämisestä, mutta kun ensimmäinen tapaaminen koitti, kukaan ei vaivautunut paikalle. Minua tämä turhautti rankasti, mutta Hanna ja muut opettajat jaksoivat pysyä rauhallisina ja toiveikkaina. Työ jatkuu, ja varmasti tulokset nähdään joskus.

House of Grace on järjestänyt myös ghanalaisille päiväkotien opettajille erilaisia koulutuksia. Suomalaisia ammattilaisia on käynyt pitämässä kursseja erilaisista lasten kehitykseen liittyvistä aiheista. Ghanalaisilla päiväkotien (eikä usein koulujenkaan) opettajilla ei ole työhönsä mitään koulutusta, joten kaikenlainen koulutus on tervetullutta.. Koulutus on tärkeää myös House of Gracen henkilökunnalle. Koulun jatkuvuudelle on tärkeää, ettei Hanna tee itsestään liian tärkeää, vaan jatkajia hänen työlleen koulutetaan.

3.4. Armon Päiväkodin Ystävät Ry

Alun perin Hanna ja Jonas hakivat yksityisiltä lahjoittajilta rahoitusta päiväkodin perustamiseen ja toiminnan aloittamiseen. Vuonna 2007 perustettiin Hannan äidin, Eeva-Kaija Lemmetyisen ideana päiväkodille kannatusyhdistys, Armon Päiväkodin Ystävät ry. Yhdistyksen jäsenistön ydinjoukko koostuu isoäitini Kaisa Lemmetyisen perustaman Tallinnan Lastensairaalan ystävät ry:n jäsenistä. Lastensairaala pääsi 2000-luvun alkupuolella jaloilleen niin, että yhdistys kävi tarpeettomaksi. Saman porukan tuki kanavoitiin nyt Armon Päiväkodin hyväksi. Toki APKY ry:hyn on liittynyt myös uusia jäseniä, pitkälti Hannan kontaktien kautta, ja muutamia on saattanut jäädä pois.

Jäseniä yhdistyksellä on nyt n. 190, ja he tukevat päiväkodin toimintaa 10€vuosimaksulla. Lisäksi yhdistyksen kautta kanavoituu suurempia lahjoituksia, joita yksityisen henkilöiden lisäksi on saatu mm. Tampereen kaupunkilähetykseltä sekä Turun seudun seurakunnilta. Merkittävää tukea on saatu myös Turun Kristilliseltä opistolta. Tärkeä osa tuesta saadaan kummitoiminnan kautta. Jokaisella koulun oppilaalla on Suomessa kummi tai kummeja, jotka rahoittavat lapsen koulunkäyntiä. Ainakaan näin päiväkodin toiminnan alkuvaiheessa, kun kuluja tuottaa mm. monenlaiset rakennustyöt, eivät koulumaksut riittäisi kattamaan kaikkia menoja. Toisaalta lasten perheillä ei olisi varaakaan maksaa koulunkäyntikustannuksia aivan yksin.

Armon Päiväkodin Ystävät ry on osallistunut merkittävästi päiväkodin rakennuskustannuksiin. Yhdistyksen avulla maksetaan myös opettajien palkat. Seuraava tavoite on hankkia päiväkodille

kunnollinen koulubussi nykyisen ahtaan koulutaksin sijaan. Lapset asuvat eri puolilla Accraa, ja koulukyyti on välttämätön ehto kouluun pääsemiselle.

4. Ei kuulu työnkuvaan?!

Serkkuni Hanna Boateng toimii House of Gracen johtajana. Hanna jäi kuitenkin heinäkuussa äitiyslomalle, ja minun pääasiallinen tehtäväni päiväkodilla oli sijaistaa häntä. Vaikka koulu on pieni, oppilaita 6 ja henkilökuntaa 4, töitä riitti yllättävän paljon minullekin. Koulun johtajan työn voisi ajatella olevan aika toimistopainotteista, puhelimesta puhumista ja papereiden pyörittelyä. Minä tein kuitenkin kaikkea muuta. Kaiken kaikkiaan tiivistäisin työni vastuun kantamiseksi kaiken sujumisesta. Hoidin koulun juoksevia raha-asioita, ja pidin huolen että esimerkiksi ruokaa riittää ja sitä ostetaan tulevia päiviä varten. Hoidin kirjanpidon siitä mitä tarpeita koululla on, ja pidin huolen että ne hankitaan. Suomessa simpelit jutut, kuten paperin kopioiminen, eivät ole Ghanassa aivan yksinkertaisia. Jokaista tulostamista tai paperin kopioimista varten piti lähteä nettikahvilaan tai tulostusliikkeeseen.

Minun vastuullani oli järjestää ”vanhempainilta” sekä koulun päättäjäisjuhla, suunnitella ohjelma, kutsua vanhemmat sekä varmistaa että ohjelmanumerot harjoitellaan ja osataan. Ennen lukukauden loppua kaikista oppiaineista järjestettiin koe, ja minun tehtävänä oli laatia ja tarkistaa ne. Aika homma siinä oli, niin vieras asia se oli minulle! Muutaman kerran sijaistin opettajia, ja vedin myös itse erilaista luovaa toimintaa, esim. piirtämistä, askartelua ja draamaa. Monta kertaa astuin myös pois johtajan roolista, ja osallistuin esimerkiksi koulun siivoamiseen. Harjoitteluni aikana saapui Suomesta kontillinen lahjoitustavaraa, ja osallistuin myös niiden purkamiseen ja uudelleen järjestelyyn päiväkodilla. Osa työpäivästäni kului toki myös lasten kanssa olemiseen, leikkien järjestämiseen ja valvomiseen, sekä perushoidollisiin toimenpiteisiin, esim. pienimpien potalla käyttämiseen. Koulu jäi kesälomalle hiukan ennen harjoitteluni loppumista, ja loman aikana suunnittelimme Hannan kanssa seuraavan lukukauden opetussuunnitelmat. Emme olleet varsinaisesti alan asiantuntijoita, ja sainkin laittaa kaiken kokemukseni ja mielikuvitukseni peliin. Ihan hyvät niistä kuitenkin tuli, ja kuulemma opetus on niiden pohjalta lähtenyt syksyllä hyvin käyntiin. Kaikista vieraimmalle maaperälle astuin, kun Hanna pyysi minua suunnittelemaan koululle mainokset radioon, lehteen ja julisteeseen. Suomessa tyypillinen tiukka ammatillinen reviirin vahtiminen tuntui kaukaiselta näin monipuolista työtä tehdessä.

Kaikenlaiset käytännölliset työt, vaikkakin olivat osittain minulle vieraita, sujuivat ja selvisin niistä hyvin. Moniin eettisiin kysymyksiin tai ”ideologisiin” ristiriitatilanteisiin tarvitsin kuitenkin

Hannan ja etenkin Hannan ghanalaisen miehen ja anopin apua. Eräs koulun oppilas oli jatkuvasti sairas, ja me koululla epäilimme malariaa. Hän oli usein pois, ja koulussakin usein vain istui hiljaa. Usein hän tuntui hyvin kuumeiselta ja oikein täriseikin joskus. Olimme lukuisia kertoja yhteydessä lapsen vanhempiin ja kehoitimme heitä viemään tytön lääkäriin, mutta mitään ei tapahtunut. Suomessahan tällaisesta tehtäisiin automaattisesti lastensuojeluilmoitus, joka voisi pahimmassa tapauksessa johtaa jopa huostaanottoon. Ghanassa kun ei kuitenkaan ole mitään julkista lastensuojelua, jäi koulun tehtäväksi hoitaa asia jotenkin. Minä tietysti automaattisesti ajattelin, että pakkohan tyttö on viedä lääkäriin, vaikka sitten koulun rahoilla. Ghanalaiset kuitenkin toppuuttelivat, heidän kokemuksensa mukaan se ei olisi kovin kestävä ratkaisu. Vanhemmat kuulemma sellaisissa tilanteissa rohkaistuvat sysäämään vastuun koko lapsesta koululle, ja pesevät kätensä koko asiasta itse. Etenkin kun koulua johtaa valkoinen opporikkaana pidetty nainen, niin näin todennäköisesti olisi käynytkin. Punnitsimme asiaa: viedäkö lapsi omakustanteisesti hoitoon ja ottaa se riski, että vanhemmat ”hylkäisivät” vastuunsa lapsesta kokonaan, vai olla tekemättä mitään ja katsoa kuinka tyttö heikkenee ja heikkenee, ja lopulta pahimmassa tapauksessa kuolee. Onneksi lopulta vanhemmat suostuivat kompromissiin: koulu järjesti lääkärikäynnin ja osallistui pienellä summalla kustannuksiin, vanhemmat maksoivat niin paljon kuin pystyivät.

Toinen haastava teema, joka oli töissä läsnä useita kertoja viikossa, liittyi lasten kurittamiseen. Vaikka lapsen fyysinen rankaiseminen on Ghanassa lailla kielletty, se on edelleen arkipäivää kotona ja kouluissa. Kaikki koulun opettajat ovat itse kasvaneet ”kepin voimalla”, ja se on heille itsestään selvä tapa pitää lapset ruodussa. Hannalla (uskon että lähes kaikilla länsimaalaisilla) on kuitenkin vahva näkemys sen epäeettisyydestä, ja House of Gracessa lapsen lyöminen on kielletty. Etenkin aivan aluksi opettajat olivat olleet hyvin hämillään ja epätietoisia siitä, mitä he voivat tehdä, jos lapset eivät tottele. Monet lapset ovat ennen kouluun tuloa kasvaneet ns. pelossa, ilman juuri mitään sääntöjä. Kun he sitten tulevat kouluun, jossa ei tarvitse pelätä opettajia eikä lyömistä, on sääntöjen ja rajojen opettaminen hidasta ja työlästä, ja välillä lapset käyttäytyivätkin suorastaan hervottomasti. Rangaistuksena käytetään yksin käytävään lähettämistä, ja hitaasti se on alkanut tuottaa tulosta. Kävin opettajien kanssa monia mielenkiintoisia keskusteluja tästä aiheesta. He kysyivät minulta, että eikö ihan totta Suomessa lyödä lapsia, ja miten ihmeessä ne sitten saadaan tottelemaan. Yritin selittää kunnioituksen ansaitsemisesta muilla keinoilla ja muunlaisten rangaistusten tehosta, mutta opettajat taisivat silti jäädä hiukan epäluuloisiksi. ”Tämä on ihan uutta meille..”, he sanoivat. Olen iloinen, että minun haasteeni lasten fyysiseen kurittamiseen liittyen olivat hyvin erilaisia kuin Marin työssään kohtaamat. Minä sain vahtia, ettei sitä tapahdu ja

perustella miksi se ei ole hyvä kasvatusmenetelmä, mutta työssään valtion kuulevien koulussa Mari joutui todistamaan sitä joka päivä.

5. Hapuilevaa johtajuutta

Suurimmat haasteet minun työskentelyssäni syntyivät tilanteissa, joissa minun tuli toimia nimenomaan johtajana ja esimiehenä. Minulla ei ollut oikeastaan yhtään kokemusta johtajana olemisesta, eikä ollut maailman helpoin tilanne harjoitella sitä työympäristössä, jossa käytetään minulle enemmän tai vähemmän vieraita kieliä (ghanalainen viittomakieli, englanti sekä paikallinen kieli twi) ja jossa toimitaan kahden minulle vieraan kulttuurin ehdoilla (ghanalainen kulttuuri sekä kuurojen kulttuuri). Ghanassa on totuttu aivan erilaiseen auktoriteettiajatuksen kuin meillä Suomessa, enkä minä kahdessa kuukaudessa ehtinyt saavuttaa kaikkien työntekijöiden kunnioitusta. Olin ehkä liian kiltti. Toisaalta Hanna, joka on toiminut johtajana House of Gracella jo yli vuoden, sanoo itsestään samaa. Mitään näistä edellä mainituista haasteista ei helpottanut minun jonkinlainen miellyttämisen tarve ja halu. Jälkeenpäin ajateltuna saatoin olla liian kiltti, ja odottaa välillä liiankin kauan ennen kun puutuin havaitsemiini epäkohtiin. Toisaalta kaksi kuukautta on liian lyhyt aika muuttaa paljoakaan työpaikalla, ja siinä mielessä tilanteiden luoviminen oli varmasti järkeväkin ratkaisu.

5.1. Kyttääjä ja moraalinvartija

Ghanalainen työmoraali ei ole aivan verrattavissa suomalaiseen, ja jouduin joskus suorastaan vahtimaan, että opettajat tekivät työnsä. Ehkä Ghanassa palkkatyön kulttuuri on ylipäättään niin nuorta, ettei sitä nähdä ”oikeana” työnä. Kenties kädestä suuhun -elämästä on liian lyhyt aika. Esimerkiksi kun viikon sairasloman jälkeen eräänä päivänä ilmoittamatta palasin töihin, löysin yhden opettajan koulun pihasta pesemässä omia vaatteitaan työajallaan. Lapset leikkivät pihalla, vaikka olisi ollut oppitunnin aika. Tämä kuvaa tilannetta, joka Suomessa olisi aivan pöyristyttävä, mutta muut opettajat tuntuivat suhtautuvan siihen melko neutraalisti. Sama opettaja oli harras kristitty, ja eräänä viikkona hän ei suostunut osallistumaan koulun yhteisiin ruokailuihin, vaan meni aina siksi aikaa toimistoon rukoilemaan ja lukemaan Raamattua. Heidän seurakunnassaan vietettiin jonkinlaista paastoa. Koululla oli tapana, että opettajat syövät yhdessä lasten kanssa, ja ruokailuhetki on osa tapakasvatusta ja myös viittomakielen opetusta. Minun oli vaikea tietää onko tällainen vakaumuksellinen syy riittävä peruste jäädä pois tästä ”työtehtävästä”, koska en tuntenut ghanalaisia tapoja riittävästi. Hannan kanssa juteltuani annoin hänen kuitenkin jäädä ruokailuista pois.

Puuttuminen tällaisiin tilanteisiin oli hankalaa, sillä ghanalaisella viittomakielellä minun oli vaikea sanoa kaikkea haluamaani, ja toisaalta ymmärtää opettajiakaan. Usein päädyimme englanniksi kirjoittamalla selvittelemään asioita, ja se oli tietysti hidasta ja turhauttavaakin jos kumpikin osapuoli oli kuohuksissa. Olisin voinut toki ottaa kuulevan opettajan tulkikseni, puhua hänelle englanniksi ja hän viittoisi kuuroille opettajille. Se olisi nopeuttanut tilanteita, mutta en halunnut sotkea ulkopuolisia näihin kuvioihin. Hänen ei tarvinnut tietää mitä me kahden kesken juttelimme. Toisaalta en tunne ghanalaista kulttuuria ja systeemiä riittävän hyvin, että olisin osannut hoitaa asioita aina riittävän oikeudenmukaisesti. Suomalaisesta tuntuu erikoiselta, jos työntekijä on töistä 3 päivää pois laboratoriotuokseksi, mutta Ghanassa se on ilmeisesti melko normaalia. Lääkärin vastaanottoajat ovat epämääräisiä, eikä potilaille anneta samanlaisia minuuttiaikoja kuin Suomessa. Lääkärin mennessään odottamaan aamulla, ja toivotaan että jossain kohtaa päästään vastaanotolle. Jouduin opettelemaan paljon kärsivällisyyttä ja selvittämään asiat pohjamutia myöten ennen kuin ”päätin” onko aihetta todella suuttua – niin paljon saattaa olla vain kulttuurista ja kielellistä väärinkäsitystä. Hanna kertoi ensimmäisestä koululle palkatusta siivojasta, joka ei ollut aluksi osannut tehdä töitensä lainkaan, sillä ei ollut ikinä asunut talossa, eikä niin voinut tietää miten taloa siivotaan. Kun lähtökohdat ovat näin erilaisia, on oltava oikeasti varovainen johtopäätöksissään.

Erityisen suuri haaste minulle oli hoitaa sellainen tilanne, jossa kuuro naisopettaja ilmoitti haluavansa irtisanoutua. Hän oli jo viikkoja käyttäytynyt uppiniskaisesti ja ikään kuin osoittanut mieltään minua kohtaan. Olin joutunut monesti kehottamaan häntä tekemään työnsä, ja lopulta pyysin hänet kahden ulos istumaan, ja kysyin mistä kiikastaa. Hän ilmoitti, että haluaa irtisanoutua, ja jatkaa ompelijana niin kuin oli ennen tehnyt. Hän sanoi, ettei pidä työstään. Olin ymmälläni, minusta hänelle oli HOG:n kautta tarjoutunut ainutlaatuinen mahdollisuus mielekkääseen työhön, kuuroilla kun ei Ghanassa ole kovin ruusuiset työmahdollisuudet. Pitkien selvittelyjen, ja Hannan ja Jonaksen kanssa keskustelujen jälkeen tilanne selvisi. Kävi ilmi, että hänen isänsä oli painostanut häntä lopettamaan työn koulussa, se ei kuulemma johtaisi mihinkään, eikä oikein edes ole kunnan työtä. Ghanassa on erilainen esimieskulttuuri kuin Suomessa, eikä hän ollut kokenut soveliaaksi tulla sanomaan minulle, että haluaisi lopettaa työt, vaan oli osoittanut tätä huonolla käytöksellään. Hannan anoppi Salome sanoi, että tämä saattaa liittyä myös Ghanassa ”trendikkääseen” Nigeriasta peräisin olevaan Sakava-noituuteen, joka tavoittelee nopeaa rikastumista. Ehkä opettaja oli ensin ajatellut saavansa koululta suurta palkkaa pienellä vaivalla, mutta huomattuaan että rahan eteen pitää oikeastikin tehdä töitä oli innostus lopahtanut. Osasyys voi olla myös edellä mainitsemani palkkatyön kulttuurin nuoruudella, ei ehkä ole käsitystä siitä, mitä työntekijältä palkan eteen odotetaan. Tämänkaltaisia tilanteita on hyödytöntä pyrkiä ratkomaan suomalaisen koodiston

mukaan, ne kun eivät vieraassa kulttuurissa päde. Lopulta monen mutkan jälkeen hän jäi töihin, ja tämän konfliktin selvittyä työskentelikin varsin mallikkaasti.

Jonkunlaisesta työetiikan eroista tai ylipäättään pitkäjänteisyyden puutteesta kertoo myös opettajien suhtautuminen koulun päättäjäisjuhlaan. Minä olin ollut sairaana juuri viikon ennen päätösjuhlaa, ja kun viimeisenä päivänä ennen juhlaa raahauduin koululle varmistamaan että kaikki on tilaisuutta varten kunnossa, minulle kerrottiin että kaksi tärkeintä ohjelmanumeroa on jätetty pois. Niiden harjoittelemisesta ei ollut kuulemma tullut mitään. Vaadin, että ainakin toisen niistä on tultava, sillä muuten ohjelma jäisi ihan tyngäksi, ja tuntuisi hölmöltä kutsua vanhemmat paikalle turhan takia. Toinen ohjelma harjoiteltiin kuntoon päivän aikana, ja siitä tulikin juhlien hienoin esitys. Tässäkin vaikuttaa varmasti palkkatyön nuoruus, ja ehkä myös ghanalaisten tapa elää hetkessä. Joskus tuntui, että tällainen lyhytjänteisyys tai nykyhetkessä eläminen (kuinka sen haluaakaan nähdä) on jopa jonkunlainen kehityksen este. Näissä ajatuksissa olen turhautuneena kirjoittanut matkapäiväkirjaani, että ”*Pitäkää sitten tyhmä kehitysmaanne jos ette halua kerran muuttaa mitään!*”

5.2. Nuori ja valkoinen kuuleva nainen

Osa johtamiseen liittyvistä ongelmista liittyi varmasti minun kokemattomuudestani ja johtamistaitojen riittämättömydestä. Osasyyski hankaluuksille laitan kyllä myös tiettyjen opettajien henkilökohtaiset ominaisuudet ja vaikeudet sopeutua yhteistyöhön muiden kanssa. Tilanteita ei kuitenkaan ainakaan auttanut syvät lähtökohtaiset erot minun ja opettajien välillä.

Ghanassa johtajat saavuttavat alamaisten kunnioituksen lähinnä pelon kautta. Johtajat ovat työpaikoilla suorastaan itsevaltioiden asemassa, ja heiltä on totuttu ainoastaan ottamaan käskyjä vastaan. Minä otin johtamisfilosofiakseni enemmänkin ”team leaderina” toimimisen, ja pyrin jakamaan vastuuta kaikille opettajille. Ruotsalainen esimiehen opas (Mossboda & Peterson & Rönholm, 2008, 117) sanoo, että johtajuus ansaitaan, ja se kasvaa alhaalta ylös. Alaisten täytyy ikään kuin antaa johtajuus esimiehelleen. Paitsi, että minun kulttuurinen johtamistapani oli siis lähes päinvastainen opettajien kanssa, oli heillä myös paljon enemmän kokemusta House of Gracen toiminnasta kuin minulla, enkä olisi edes pystynyt tekemään päätöksiä yksin. Myös minun miellyttämisen tarve ja halu olla ihmisten silmissä ”hyvä tyyppi” vaikuttivat tapaani esiintyä johtajan roolissa. Kokemukseni mukaan ”hyvä tyyppi” –johtajat ovat niitä kaikkein tasavertaisimpia. Muutaman kerran yritin esimerkiksi keskustella koulun asioista ns. aamupalaverissa. Pyysin kaikki opettajat pöydän ääreen, ja kysyin mitä mieltä he olivat päätösjuhlaohjelmasta, ja millaisia ideoita heillä sitä varten olisi. He katsoivat minua hiukan

epäluuloisina, ja kuuleva opettaja selitti epävarmana kuuroille, että ”Luulen että hän haluaa että me nyt keksimme ohjelmanumeroita juhlaan.”

Hollantilainen Geert Hofstede (Salo-Lee ym. 73) on tutkinut eri maiden arvojärjestelmiä, ja luonut ”valtaetäisyyden” käsitteen kuvaamaan eroja kulttuureissa. Suomi kuuluu pienen valtaetäisyyden maihin, joissa johtaminen on tasa-arvoista, ja johtajat pyrkivät olemaan helposti lähestyttäviä. Afrikan maat puolestaan kuuluvat suuren valtaetäisyyden kulttuuriin, jossa vaatimatonkin johtaja tekee itsestään mahtipontisen ja pelottavan. Hanna kertoi, että kun Tarja Halonen vieraili muutama vuosi sitten Ghanassa, ihmiset ihailivat hänen maltillista ja vaatimatonta käytöstä. Hän lensi tavallisella lentokoneella, ja kentältä ajoi tavallisella taksilla hotellilleen. Kuulemma tavallisesti mitä pienemmän ja kurjemman Afrikan valtion johtaja vieraillee Ghanassa, sitä suuremmat ja mahtipontisemmat ovat seremoniat. Ehkä näillä valtaetäisyyden käsitteillä on mahdollista ymmärtää molempia tapauksia: minun vaikeuttani saavuttaa haluamani asema koulun johtajana, ja toisaalta eroja presidenttien tavoissa valtionvierailuilla.

Ymmärrän, että opettajien saattoi olla vaikeaa suhtautua nuoreen naiseen johtajana. Ghanassa johtajat ovat usein vanhempia miehiä. Sen sijaan minun on vaikea arvioida, kuinka paljon minun valkoihoisuuteni ja länsimaisuuteni vaikutti opettajien suhtautumiseen minuun. Yritin tietoisesti välttää sellaista lähetyssaarnaaja-asennetta, että ”nyt minä valkoinen tulen kertomaan teille afrikkalaisille kuinka asiat hoidetaan”. Sitä en kuitenkaan aina voinut välttää, esimerkiksi lasten kohteluun liittyvissä kysymyksissä. Niistäkin yritin kuitenkin aina keskustella, enkä ainoastaan jaellut määräyksiä ylhäältä päin.

Opettajien työetiikkaan saattoi vaikuttaa se, että koulu ylipäätään oli valkoisen naisen omistama. Valkoisia pidetään lähes automaattisesti upporikkaina, ja kun opettajat vielä tietävät, että koululla on Suomessa joukko tukijoita, tuntuu se tietysti loputtomalta rahasammolta. Ehkä sellainen ajatus saa hetkittäin työskentelemään ns. puoliteholla. Hannan aviomies Jonas, sekä Hannan äiti Armon päiväkodin ystävien edustajana tulivat kerran päiväkodille keskustelemaan aiheesta opettajien kanssa. Jonas korosti sitä, että yhdistyksen tuki on nyt koulun aloitusvaiheessa ollut merkittävää, mutta ainoastaan sen varaan ei toimintaa voida rakentaa. Koulu on saatava pyörimään ikään kuin itsenäisenä bisneksenä, ja siihen tarvitaan kaikkien opettajien tuki ja sitoutuminen. Opettajat tuntuivat ymmärtävän asian, ja kuulemma tilanne on muuttunut sittemmin paremmaksi.

Monesta ongelmallisesta tilanteesta, joita minulla kuurojen kanssa oli, olisi päästy helpommalla jos minä olisin tuntenut paremmin myös kuurojen tapaa keskustella asioista. Suomalaisilla kuulevilla on tapana kierrellä ja kaunistella asioita, etenkin vaikeita, mutta kuurot sanovat suoraan. Toisaalta

he myös suhtautuvat suoraan palautteeseen paljon kuulevia rakentavammin. Tästä oli esimerkkejä videossa, johon törmäsin ”kuurojen historia ja kulttuuri” –kurssilla yliopistolla tänä syksynä (Mindess A. Reading Between the Signs). Eräässä kohtauksessa esimies joutui antamaan työntekijälleen palautetta huonosti tehdystä työstä, ja erot kuurojen ja kuulevien välillä olivat selviä. Kuuleva esimies kierteli ja kierteli, ja pakatoi negatiivisen asian positiivisten sisään. Kuuro työntekijä ei ymmärtänyt esimiehen pointtia. Vastaavassa tilanteessa kuuro esimies töksäytti puolestaan suoraan, että ”tämä on huono, tee uusi”, ja kuuleva työntekijä loukkaantui verisesti. Toisaalta joskus oli vaikea tietää, onko tilanteissa kyse ghanalaisuuteen vai kuurouteen liittyvästä asiasta ja käytöksestä.

5.3. Tukea keltanokalle

Tässä on tullut nyt kirjoitettua paljon vaikeuksista ja hankaluuksista joita työssäni oli. Sain kuitenkin myös paljon apua ja tukea opettajilta, ja yleisesti ottaen minut otettiin hienosti vastaan.

Erityisesti kuuleva opettaja ansaitsee kiitoksen, hän toimi aina rakentavasti ja pyrki vaikeissakin tilanteissa kaikkia miellyttävään ratkaisuun. Joustavuudellaan hän pelasti monta vaikeaa tilannetta. Kuuro miesopettaja oli lasten kanssa hyvin taitava ja luova, ja hänen opetustaan oli ilo seurata. Kuurojen lasten opettajana toinen kuuro on paras, ainakin mitä viittomakielen opettamiseen tulee. Nautin erityisesti viitottujen satujen seuraamisesta, usein nauroin aivan silmät vedessä. Pienten lasten opettaja, kuuro nainen osoittautui ilmiömäiseksi näyttelijälahjakuudeksi. Seurasin hänen draamaopetustaan lapsille, ja toivoin että olisin saanut sitä nauhoitettua jotenkin. Kunpa joskus itsekin osaisin eläytyä niin! Kaiken kaikkiaan opettajien kanssa oli siis antoisaa työskennellä, ja opin heiltä varmasti paljon enemmän kuin he minulta.

Tärkein tukipilari minulle tietysti oli Hanna. Juttelimme pitkiä aikoja iltaisin, ja tiukan paikan tullen soitin hänelle myös kesken päivää, kerran jopa synnytyssairaalaan! Ilman Hannan luottamusta ja rohkaisua olisin heittänyt pyyhkeen kehään monta kertaa. Hannan äiti, minun tätini, oli suuri apu myös. Hän työskentelee ison organisaation henkilöstöjohtajana, ja häneltä sain aina ammattilaisen apua ja mielipiteitä.

6. Eettisiä haasteita

Kuten sanottu, tämä ei ollut minun ensimmäinen matkani Ghanaan eikä Afrikkaan. Tämä oli kuitenkin ensimmäinen, joka pani minut todella miettimään monenlaisia eettisiä kysymyksiä ja suhtautumistani erilaisiin asioihin. Kysymyksiä heräsi, mutta vastauksia ei aina löytynyt. Korostan, että monet tämän kappaleen ajatukset ovat todellisia ajatusraakileita, enkä ehkä syvemmän

analyysin jälkeen allekirjoittaisi niitä kaikkia. Toimikoot ne tässä kuitenkin esimerkkinä siitä, millaisien asioiden kanssa olen saanut painiskella.

6.1 Maassa maan tavallako?

Sanonta, ja jonkunlainen matkailijoiden ohje ”maassa maan tavalla” näyttäytyi minun silmissäni Ghanassa hiukan erikoisessa valossa. Sen mukaan ihanne olisi, että vieras sopeutuu vallitsevaan kulttuuriin eikä ala vaatia oman kulttuurinsa mukaista erityiskohtelua. Ehkä nopeasti maassa vieraileva turisti voikin toimia niin, mutta minun Ghanassa viettämäni kaksi kuukautta, saati Hannan ”toistaiseksi” edellyttävät muuta. Eräänä väsyneenä iltana olen kirjoittanut matkapäiväkirjaani: *”En minä ainakaan täällä voi elää maan tavalla, paskoa ojaan, heittää roskia jokeen ja lyödä lapsia.”*

Erilaiset kulttuurit nähdään usein suurena rikkautena, ja niitä vaalitaan ja pidetään jollain tapaa itseisarvoina. Minusta olisi kuitenkin tärkeää arvioida kulttuureja objektiivisesti, tai ainakin kulttuurin osia ja kulttuurisina pidettyjä tapoja. Ei kaikki erilaisuus ja erilaiset tavat ole arvokkaita, musta on mustaa. Ghanalainen lasten kaltoinkohtelu, oli miten ”perinne” hyvänsä, ei voi olla hyväksyttävää. Samoin nuorten päihteidenkäyttö tai vanhusten yksinäisyys eivät ole arvokkaita asioita suomalaisessa elämäntavassa. Kulttuurirelativismi ei voi olla loppuun asti kestävä periaate.

Tässä kohdataan kuitenkin ainakin kahdenlaisia ongelmia, jotka olisi ratkaistava ennen kuin lopullisia vastauksia olisi mahdollista löytää. Ensimmäinen niistä koskee sitä, mikä oikeastaan on kulttuuria. Onko joka maassa olemassa jokin sellainen ”kulttuurin ydin”, joka jää jäljelle vaikka ympäriltä riisuttaisiin kaikki kestävämmäksi ja epäeettiseksi todettu? Tähän en edes yritä vastata, viisaammat miettikööt sitä. Toisaalta, kuka päättää mikä on hyvää ja hyväksyttävää? Monet ghanalaiset eivät oikeastikaan tuntuneet näkevän lasten lyömisessä mitään pahaa, mikä siitä siis tekee niin väärää? Mikä on se mittari, jonka mukaan kulttuurien tapoja ja käytäntöjä arvioidaan?

6.1.1. Länsimaat moraalin mittarina

Monet kansainvälisinä pidetyt ihmisoikeudet, kuten juuri esimerkiksi lasten oikeus fyysiseen koskemattomuuteen, ovat länsimaissa syntyneitä ihanteita, jotka voidaan nähdä pitkälle edenneen kehityksen ja hyvinvoinnin tuloksena. Kun on kaikki perustarpeet tyydytetty, on varaa antaa arvoa asioille, joista ei saada hyötyä, esimerkiksi lapsille.

Lapset eivät Ghanassa aina automaattisesti tunnu olevan positiivinen asia, niitä tulee tahtomattakin, ja niiden ruokkiminen on vaikeaa. Etenkin kuuro lapsi on tässä mielessä usein huonossa asemassa. Kärjistytettyinä ja hiukan liioitellenkin asenne tuntui joskus olevan ”lapsia tulee ja menee, yksi sinne

tai tänne”. Tämä mielessä oikeasti välillä ärsyttää sellainen ”lässytyshyvän tekeväisyys”, joka viestii että yksin raha ratkaisee kehitysmaiden ongelmia. Nenäpäivänä kerättiin rahaa mm. Afrikan lasten malariakuolleisuuden vähentämiseksi, ja sanottiin että 5 euron lahjoituksella voidaan ostaa yksi malariaverkko, joka pelastaa henkiä. Kyseessä ei aina ole se, ettei olisi varaa ostaa verkkoa tai viedä lasta lääkäriin, vaan vanhemmat eivät yksinkertaisesti aina ole kovin kiinnostuneita. (Toisaalta mekin nukuimme joka yö verkon alla, myrkytimme makuuhuoneen joka ilta, ja käytimme iholle levitettävää hyttyskarkotetta, ja silti sairastuimme molemmat malariaan...) Verkot saattavat olla osa ratkaisua, mutta kyllä lasten malariakuolleisuuden vähentäminen lähtee jostain muualta. Sama tilanne on esimerkiksi kuurojen koulutuksen kanssa. Tilannetta ei paranneta yksin kouluja perustamalla, vaan samalla on saatava vanhemmat vakuuttumaan koulunkäynnin, ja vieläpä kuurojen lasten kouluttamisen tärkeydestä. Siihen ei yksin raha auta.

Olen keskustellut monien ihmisten kanssa tästä lasten heikosta asemasta ja kaltoinkohtelusta, ja kuullut monenlaisia mielipiteitä ja teorioita. Yksi vaihtoehto toki on, että vanhemmat kohtelevat lapsiaan huonosti ikään kuin suojellakseen itseään. Lapsikuolleisuus on niin yleistä kehitysmaissa, että vanhemmat pääsevät helpommalla jos eivät kiinny lapsiinsa kovin. Tuska niiden menettämisestä ei silloin ole niin suuri. Minun mielipiteeni ei välttämättä ole yhtään sen lähempänä totuutta, mutta en oikein usko tähän itsesuojeluteoriaan. Istuin vieressä ja katselin, kuinka äiti hakkasi itkevää lastaan ja survoi hänet koulutaksikin ikkunasta sisään, eikä se minusta näyttänyt itsesuojelulta. Olisi kiinnostavaa selvittää, miksi ja miten Suomessa lasten asema on kohentunut niin nopeasti. Minunkin vanhempien lapsuusmuistoihin kuuluu pelko selkäsaunasta ja väkivaltaisista opettajista.

Sama ilmiö ”hyödyttömien asioiden arvostuksesta” näkyy ghanalaisten ja suomalaisten ajatuseroissa luonnon ja ympäristön suhteen. Suomessa luonnolla, eläimillä ja kasveilla ajatellaan olevan tietty ihmisestä riippumaton itseisarvo, jonka takia niitä on suojeltava. Ghanassa kouluissa opetetaan, että Jumala loi kasvit ja eläimet meidän iloksemme ja käytettäväksemme. Kun ihan oikeasti niitä konkreettisesti tarvitaan jokapäiväiseen hengissä säilymiseen, tällainen itseisarvoajattelu tuntuu tietysti kaukaiselta. Hanna kertoi olleensa Namibiassa safarilla, ja ihanteellensa paikalliselle oppaalle, että ”Onpas siinä kaunis lintu, upeat värit!”, johon opas oli vastannut: ”Juu, se on helmikana. Siitä saa oikein makoisaa paistia.” Ihmisten ja eläinten suhde on Ghanassa erilainen kuin Suomessa. Päiväkodille hankittiin kissanpentu pitämään hiiriä loitolla, ja me suomalaiset olimme aivan haltioissamme siitä pienestä söpölinikarvapallosta. Ensimmäiset yöt se nukkui Marin ja minun sängyssä, ja lellittelimme sitä maidolla ja lihalla. Kun kuuro naisopettaja näki kissan ensimmäistä kertaa, hän kiljaisi ja hypähti taaksepäin: ”Hyi! Laske se maahan, voit

saada kirppuja!” Lemmikkieläinajattelu ei ole Ghanassa tavallista, on enemmänkin hyötyeläimiä. Hannalla ja Jonaksella oli ennen ollut kotonaan kissa ja koira, joita Hanna oli suomalaisen tapaan ruokkinut hyvin. Molemmat olivat kuitenkin jossain kohtaa yhtäkkiä kadonneet, eikä Hanna ole keksinyt muuta selitystä, kuin että joku naapuri on saanut niistä helpon päivällisen: ihmisiin tottuneita ja hyvälihaisia eläimiä.

6.2. Kehitystä ja apua vai kulttuuri-imperialismia?

Ajatuksen, että ”maassa maan tavalla” on oikein, vastapoolina voitaisiin ajatella, että ”kulttuuri-imperialismi on väärin”. Tarkoiton tässä kulttuuri-imperialismilla sellaista ajatusta, että meidän länsimaalaisten pitäisi jotenkin muuttaa (=parantaa) kehitysmaiden tapoja hoitaa asioita, ihmisten asenteita ja tiettyjä perinteitä. Jos erilaiset kulttuurit nähdään itseisarvoina, missä määrin niihin on kehityksen nimissä lupa kajota? Minkälaisia asioita voi eettisesti kestäväällä tavalla pyrkiä muuttamaan tai siirtää länsimaista esimerkiksi juuri köyhiin Afrikan maihin? Kuka sen päättää?

Työssäni ongelmallisia alueita olivat mm. lasten huono asema ja heikko työmoraali. Voisi ajatella, että niitä olisi eettisesti oikein pyrkiä kehittämään, ja muuttamaan länsimaisemmiksi. Entäpä materialismi? Päiväkodilla oli ylen määrin suomalaisten lahjoittamia leluja, pelejä ja askartelutarvikkeita, joista he eivät kotonaan voisi edes haaveilla. Suomalaisissa päiväkodeissa kaikki tämä tavara on itsestään selvää, mutta onko järkevää pyrkiä siirtämään sitä kehitysmaahan? Pitkällä tähtäimellä sellainen tavaramäärä ei ole kestävä asia missään maassa. Toisaalta, suuret lelumäärät voivat entisestään vahvistaa kuvaa superrikkaista eurooppalaisista, ja kasvattaa kuilua paikallisiin köyhiin. Sitä ei ehkä siis kannattaisi tuoda mukanaan Suomesta Ghanaan. Näitä esimerkkejä löytyisi loputtomiin, tässä ainoastaan muutama alue, johon työssäni törmäsin. Kuka päättää näistä? Missä menee kehitysavun, kehityksen edistämisen ja avun raja, ja missä tulee vastaan kulttuuri-imperialismi? Minkälaisia asioita kannattaa pyrkiä siirtämään kulttuurista toiseen (usein käytännössä länsimaista kehitysmaihin), ja mihin vetää rajat? Naiivi ja epäreilu ajatus on myös, että Afrikka täytyisi jotenkin säilyttää koskemattomana ja ”aitona”, ikään kuin meidän länsimaisten iloksi. Itse haluamme kuitenkin edistyä ja kehittyä.

Tässä yhteydessä voisi miettiä myös lähetystyön eettistä oikeutusta. Välillä minusta tuntui, että vahva uskonnollisuus saattaa olla jopa jonkunlainen kehityksen este. Ympäristötiedon kokeita laatiessani tulin kysyneeksi kuuroilta miesopettajalta, että onko hän ikinä kuullut sellaisesta teoriasta, että ihminen olisi kehittynyt apinasta. Hän naurooi, ja sanoi että eihän se voi olla totta, Jumalahan meidät on luonut. House of Gracenkin ympäristötiedon vihott alkavat tekstillä ”alus Jumala loi taivaan ja maan”. Onko oikein opettaa tällaisia länsimaissa ”vanhentuneita” oppeja

totena? Uskonnon opetus on minusta sinänsä ok ja arvokasta, mutta se olisi pidettävä erillään muista asioista. Ja ylipäätään, onko se edes tavoiteltavaa, että kaikki mahdollisimman moni ihminen maailmassa tunnustaisi samaa uskontoa?

Paljon kysymyksiä ja olemattoman vähän vastauksia. Luulen kuitenkin, että tärkeintä onkin asioiden tiedostaminen ja objektiivinen pohtiminen. Nämä ovat vain pienen pieniä pintaraapaisuja suuriin asioihin, mutta Ghanassa ensimmäistä kertaa elämässäni törmäsin niihin.

7. Mitä jäi käteen?

Nyt, kun harjoittelusta on jo monta kuukautta, näen työn haasteet ja niissä selviytymiseni hiukan eri tavalla, ehkä lempeämmin ainakin itseäni kohtaan. Keskellä edellä kuvaamia ongelmia ja riittämättömyyden tunteita olin välillä uupunut ja ikävöin Suomen tuttuutta ja toimivuutta. Olin myös turhautunut, kun en pystynyt selvittämään vaikeita tilanteita, jotka sitten jatkuivat ja jatkuivat, ja tuottivat lisää konflikteja. Nyt jälkeinpäin järkevästi ajateltuna en olisi voinut vaikeissa ristiriitatilanteissa tehdä enempää. Tein parhaani ja se riittääköön. Afrikkalaisen sananlaskun mukaan ”ei se ole kypsää mikä äkkiä keitettiin”, ja kaksi kuukautta oli ainakin tälle johtajakokelaalle liian lyhyt kypsymisaika. Tarkoitan tätä, kun sanon että minä opin House of Gracelta paljon enemmän kuin mitä itse pystyin antamaan. Sain aivan korvaamatonta työkokemusta, ja minulla on sellainen tunne, että tämän jälkeen en hetkessä horjahda vaikka työelämässä tulisi mitä vastaan! Hankaluudet kasvattivat itseluottamusta, vaikka kaikki ongelmia en saanutkaan ratkaistua.

Opin kahdessa kuukaudessa paljon itsestäni. Etenkin kärsivällisyyteni oli hetkittäin koetuksella, kun mikään ei toiminut eikä onnistunut, eikä missään ollut hiljaista tai rauhallista. Usein pystyin pitämään itseni koossa ja hillitsemään turhautumiseni, mutta kyllä joskus myös suutuin. Yleensä en sillä tavalla ”räjähtelee”, mutta kaikista hankalimmissa tilanteissa koululla minun pinnani yksinkertaisesti katkesi. Opettavaisia kokemuksia nekin.

Saavutin tavoitteeni ghanalaisen viittomakielen oppimisesta niin hyvin, kuin kahdessa kuukaudessa uskoin voivanikaan. Opin käytetyimpiä viittomia niin, että kun minulla syksyllä alkoi viittomakielen opinnot yliopistolla, kesti hetki vaihtaa takaisin suomalaisen viittomakielen vaihteelle. Aakkoset viitotaan Ghanassa samoin kuin Suomessa, ja koska jouduin käyttämään aika paljon sanojen sormittamista (luetellaan kirjain kirjaimelta esim. K-I-S-S-A), sormittamisnopeuteni kasvoi huomattavasti. Olin oikein hämmästynyt siitä itsekkin! Viittomakielen osalta kahdessa kuukaudessa tärkein oppi oli varmasti kuitenkin sellainen visuaalisuuden kehittyminen, joka viittomakielissä on keskeisintä. Vaikka en aina osannut viittomia, lähdin silti selittämään asioita

viittomalla tai vaikkapa pantomiimilla. Joskus oli tunne, että on ihan seinä vastassa, en saa viestiä mitenkään perille, mutta ihmeen kärsivällisesti kuurot opettajat minua jaksoivat kuunnella. Lopulta yhteys aina kuitenkin löytyi. Oppilaiden viittomista en aina ymmärtänyt, ja tarvitsin kuuron opettajan tulkiksi. Lasten kielitaito on rajallinen, ja jos minä en ymmärtänyt jotain heidän käyttämää viittomaa, heillä ei ollut välineitä selittää sitä sanaa millään muulla tavalla.

Tärkeä oppi minulle oli Suomen entistä suurempi arvostus. Monesti, kun kuuntelee ihmisten matkakertomuksia, he puhuvat siitä, kuinka he haluavat taas äkkiä pois Suomesta, ja kuinka täällä on kaikki niin kurjaa ja ankeaa. Ehkä sellainen olo voi tulla mukavan Thaimaan-loman tai villin vaihto-oppilasvuoden jälkeen, mutta minun olo oli aivan päinvastainen. Kaikki Suomessa itsestään selvä, kuten julkinen sairaanhoito, sosiaaliturva, jätehuolto tai vaikkapa syntyvien lasten automaattinen rekisteröiminen tuntuivat Ghanasta katsottuna uskomattomalta luksukselta. Näiden asioiden puuttuessa huomaa, kuinka suuren järjestelmän takana kaikki sellaiset yhteiskunnan perusrakenteet ovat. Ne eivät ole itsestään selviä. Hanna synnytti heinäkuussa, ja vaikka klinikka jossa hän synnytti, oli varsin siisti ja asiallinen, joutui Hanna silti viemään sinne kaikki tarvikkeet ihan vessapaperista ja synnytyssängyn muovipeitteestä alkaen, ja lisäksi maksamaan suhteellisen korkean sairaalamaksun. Samoihin aikoihin sukulaisemme Suomessa sai pienen henkilöauton hintaisen sydämentahdistimen täysin ilmaiseksi.

Toisaalta mietin paljon sitä, kuinka Suomessa hyvinvointivaltio on vienyt ihmisiltä vastuuta toisistaan. Ghanassa suku kannattelee niitä jäseniä, jotka eivät itse pysty hankkimaan elantoaan, ja esimerkiksi vanhuksia on perinteisesti arvostettu suuresti. Toisaalta kyllä kaupungistumisen myötä tämäkin saattaa olla muuttumassa. Aikuistuvat lapset muuttavat usein kaupunkeihin paremman elämän toivossa, ja vanhukset jäävät maaseudulle.

7.1. Uusia ammatillisia näköaloja

Tapasin Ghanassa suomalaisen kehitysmaatutkijan, joka oli tekemässä väitöskirjaa Accran vesihuoltoon liittyen. Kyselin häneltä monenlaista, ja olisin voinut kuunnella hänen puhettaan loputtomiin! Kiinnostukseni kehitysmaiden, ja ylipäätään maailman toimintamekanismien tutkimiseen ja parempaan ymmärtämiseen heräsi. Oikeastaan voisin puhua jopa sisäisestä tarpeesta ymmärtää asioita enemmän. Toivon, että jossain kohtaa opintojani minulla olisi mahdollisuus suorittaa ainakin kehitysmaatutkimuksen appro Helsingin yliopistoon. Ehkä minunkin edellisessä kappaleessa vuodattamat ajatukset järjestäytyisivät ja saisivat laajempaa näkemystä.

Halu opiskella viittomakieltä lisää kasvoi myös, samoin kiinnostus kuurojen parissa tehtävää työtä kohtaan. Suomessa kuurojen asema alkaa olla aika hyvällä tolalla, ja kuurot ovat hyvin tietoisia

oikeuksistaan. Sosiaalityön kannalta suurimmat kuurouteen liittyvät haasteet ovat lähinnä ulkomailla, erityisesti kehitysmaissa.

7.1.1. Sosiaalisen työn monet ulottuvuudet

Mietin aluksi paljon sitä, onko työ kuurojen koululla oikeastaan sosiaalityötä ja onko harjoitteluun lähteminen ainoastaan henkilökohtaisista intresseistä ja haluista tavallaan ”huijausta”, jos työ ei varsinaisesti ole sosiaalityötä. Viimeistään harjoittelun alkaessa tajusin kuitenkin, että mikäli sosiaalityöllä tarkoitetaan heikossa asemassa olevien ihmisten ja ihmisryhmien auttamista ja osallisuuden lisäämistä, olen nimenomaan sosiaalityön ytimessä. Eikö kielen ja koulutuksen tarjoaminen köyhälle kuuroille lapselle täytä nämä kriteerit puhtaasti? House of Gracen työ on koulutuksen tarjoamisen ohella myös rakenteellista kuurojen asemaa parantamaan pyrkivää toimintaa. Suomessa sosiaalityöllä on tarkat rajat ja selvä reviiri jolla toimia – usein osana kunnallista sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmää. Ghanassa tällaista julkista sosiaalisektoria ei ole olemassakaan, ja vaikka laissa on määrätty myös kuuroja koskeva oppivelvollisuus, on sen toteutuminen lähinnä vanhemmista kiinni. Kuurot lapset ja eivät siis oikeastaan ole kenenkään vastuulla, ja ellei vanhempia juuri kiinnosta, he jäävät helposti kotiin, kielettöminä ja kouluttamattomina. Jouduin päiväkodilla punnitsemaan uudelleen tulkintaani sosiaalityöstä ja luopumaan kovin tarkoista sosiaalityön määritelmistä. Suomalainen vahvasti institutionaalinen sosiaalityö on vain yksi tapa tehdä sosiaalista työtä, mutta oikeastaan ainoa johon yliopisto-opetus valmentaa. Ei olisi huono ajatus edes yhdellä kurssilla avata opiskelijoille sosiaalityön kansainvälistä maailmaa.

8. Kuvat kertovat

Kuva 1. Päiväkodin mainoskyltti

Kuva 2. Päiväkoti alakerrassa, yläkertaan valmistuu Hannan perheen asunto

Kuva 3. HOG:n oppilaita sinivalkoisissa koulupuvuissaan

Kuva 4. Askartelemme kaloja tyhjästä muovipulloista

Kuva 5. Lapset koulutaksin takakontissa. Farmariautoon mahtuu helposti 12 ihmistä!

Kuva 6. Huomaa Suomesta lahjoitetut muumipöytäliinat!

Kuva 7. Erään oppilaan kotitalo koulutaksin ikkunasta kuvattuna. Takana Atlantin valtameri.

Kuva 8. Tanssiharjoittelua päättäjaisjuhlaa varten.

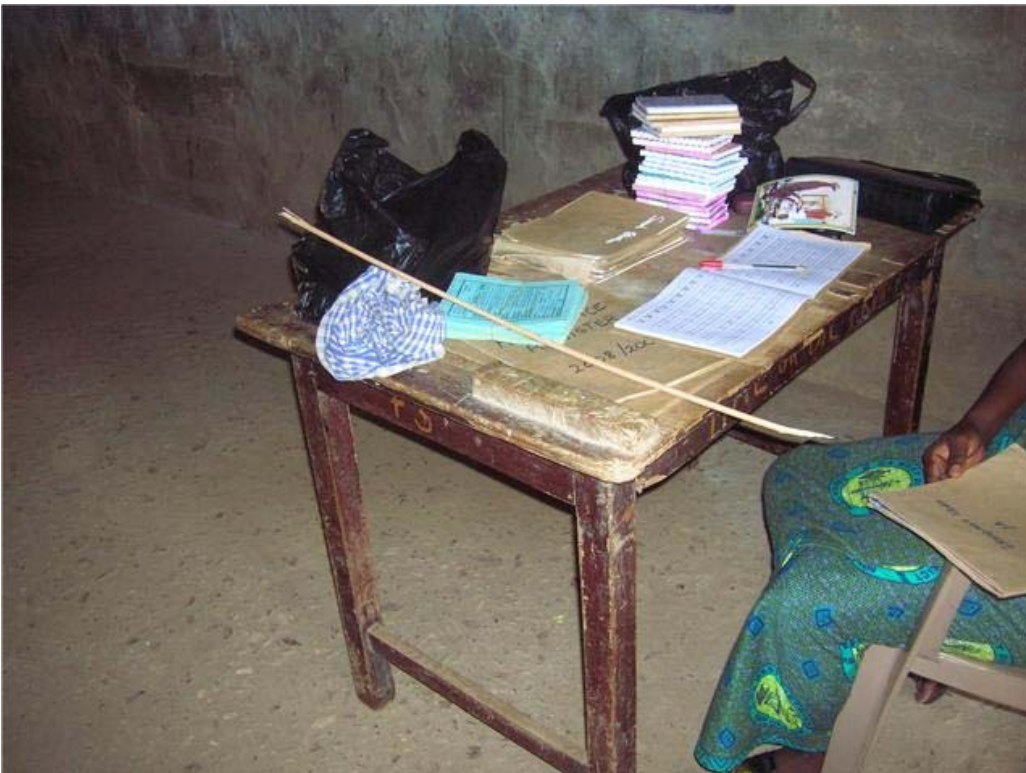
Kuva 9. Sähkökatkos yllätti todistusten kirjoittajan...

Kuva 10. ...mutta saatiin ne kuitenkin valmiiksi ja jaettua juhlassa! Puhetta pitää Salome Anson, ja oppilaalle tulkkaa Jackson Willie.

Kuva 11. Rehtori työn touhussa!

Kuva 12. Opettajan tärkeimmät työvälineet. Kuva Mallamin koulusta, jossa Mari työskenteli.

Kuva 13. Accralainen "Prisma", Kaneshie market. Harmi, ettei kuvaan saa tallennettua ääniä eikä hajuja!

Kuva 14. Jumalan Armon Kauneussalonki.

Kuva 15. Hiekkatiet kärsivät rankoista sateista.

Kuva 16. Tytöt maissinperkuupuhissa.

Lähteitä

House of Gracen nettisivu: www.hofgrace.com

Holcomb & Mindess: See what I mean. Differences between Deaf and Hearing cultures. 45 minutes. Eye2Eye Productions, 2001. DVD.

Mossbodan & Peterson & Rönholm: Esimiehen ensiapu. WSOY, Helsinki 2008.

Salo-Lee & Malmberg & Halinoja: Me ja muut: kulttuurienvälinen viestintä. Helsinki: Yle-
opetuspalvelut 2008